

Dostojanstvo ljudske osobe u svjetlu slobode savjesti i slobode vjere

STJEPAN RADIĆ

Među nekoliko prijelomnih događaja koji su obilježili 2013. godinu za ubrojiti je i preminuće Nelsona Mandele znamenitog borca za prava crnačkog stanovništva u Južnoj Africi i ljudska prava općenito. Za Nelsona Mandelu možemo reći da je bio autentičan borac za slobodu u jednom – samo naizgled – slobodnom društvu. Jer, ne zaboravimo, Južnoafrička Republika se od strane zapadnog svijeta nije definirala kao totalitarna država. Ipak svakome je bilo jasno da je za vrijeme Apartheida Južnoafrička Republika *de facto* bila neslobodna zemlja, budući da je zakonski segregirala svoje stanovništvo na bjelačko i ne-bjelačko i to u svim vidovima praktičnog života: od državnih institucija preko primjerice autobusnih mjesta do klupa u parkovima, pri čemu su postojali natpisi o (ne)dopuštenosti korištenja istih pojedinoj grupi stanovništva ovisno o njihovoj boji kože. Svojim angažmanom za ukidanjem sramotne prakse Apartheida, Mandela se prometnuo u borca za prava i slobode svih ljudi, a ne samo (i ne isključivo) crnačkog stanovništva. Jer njegova borba za ova, konkretna prava crnaca za učinak ima osudu svakog vida marginaliziranja i segregiranja ljudske osobe po bilo kojoj osnovi, što je Mandela uvijek isticao. U tom svjetlu valja razumjeti i njegove sljedeće riječi: 'Borio sam se protiv bijele dominacije, a borio sam se i protiv crne dominacije'.

Ovaj afrički borac za slobodu svojim je životom samo potvrdio ono što su mnogi velikani prije njega naznačili, da čovjekova težnja za slobodom pripada jednoj od najosnovnijih ljudskih težnji uopće. Ljudska povijest je prepuna primjera izravnog ugrožavanja temeljnih ljudskih prava, počevši od najelementarnijeg prava onog na život pa sve do drugih koji jamče poštivanje ljudskog dostojanstva u svim njegovim aspektima. Mnogo je vremena trebalo da se ponižavajuće prakse izrabljivanja i ponižavanja ljudske osobe počnu sankcionirati i eliminirati. Institucionalno etabliranje odn. zakonsko proglašavanje (o)čuvanje temeljnih ljudskih prava kao naravnih i neotuđivih prava svakog čovjeka na svakom mjestu zadobilo je svoj najpoznatiji

međunarodnom izričaj u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima proglašen od strane UN-a 10. prosinca 1948. g. Radi svoje važnosti i univerzalnosti, Opća deklaracija se drži nezaobilaznim dokumentom za sva druga prava i ustave koje pojedine države proceduralno donose. Članak prvi opće deklaracije možemo bez dodatka uzeti kao polazište čitave deklaracije: »Sva su ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Obdarena su razumom i savješću te prema drugima trebaju djelovati u duhu bratstva.«¹

Unatoč važnosti koju deklaracija o ljudskim pravima sobom nosi, još uvijek se mogu zamijetiti nepregledni vidovi osporavanja čovjekovih temeljnih prava: od prava na život, do drugih prava koja također pripadaju redu fundamentalnih prava kao što su primjerice pravo na slobodu govora i izjašnjavanja te s tim u vezi prava na slobodu vjere i njenog javnog ispovijedanja. Radi svojeg značenja kojim se, između ostalog, mjeri i stupanj slobode nekog društva, ova su prava – sloboda govora i vjeroispovijesti -, u demokratskim zemljama zaštićena ustavim odredbama te mnogim drugim pravnim aktima. Njihovu važnost spomenuta Opća deklaracija ističe u članku br. 18: »Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti, vjere i religije; ovo pravo uključuje slobodu promjene vlastite religije ili uvjerenja, te slobodu bilo sām ili u zajednici s drugima, javno ili privatno očitovati svoju religiju ili uvjerenje podučavanjem, prakticiranjem, štovanjem i obredima.«²

Crkva je, također, u mnogim svojim dokumentima isticala važnost slobode savjesti i slobode vjere. Među njima se kao najvažnija ističe *Deklaracija o slobodi vjerovanja Dignitatis Humanae* II. vatikanskog koncila. Programatski je Deklaracija podijeljena na dva temeljna dijela: U prvom se govori o 'Općem načelu slobode vjerovanja' dok se u drugom sloboda vjerovanja razmatra u svjetlu objave. Tako, opće načelo slobode vjerovanja uključuje njen predmet i temelj, nadalje slobodu religijskih zajednica općenito, obitelj kao prvu zajednicu u kojoj se uči i razvija vjera, vlastitu tj. osobnu odgovornost, granice slobode vjerovanja te konačno važnost odgoja za služenje slobodom uopće (Usp. DH br. 1-8). Drugi dio govori o korijenima slobode vjerovanja u objavi tj. Svetom Pismu, o vjeri kao slobodnom činu, dotiče se nadalje postupanja Isusa Krista u Njegovom vlastitom navještaju koji uvijek i bez ostatka

¹ THE UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS, Article 1. Izvor: <http://www.un.org/en/documents/udhr>; pristupljeno 19. 12. 2013. Eng: All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood.

² THE UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS, Article 18. Izvor: <http://www.un.org/en/documents/udhr> (19. 12. 2013.). Eng: »Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes the freedom to change his religion or belief, and freedom either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.«

zahtijeva slobodu odn. slobodni pristanak pojedinaca s obzirom na njegov nauk, te s tim u vezi ističe Crkvu kojoj Isus Krist, između ostalog, i u ovome treba biti uzor. U završnim se brojevima razmatra o nekim konkretnim aspektima slobode vjerovanja s obzirom na Crkvu kao zajednicu vjernika, pokušavajući pri tome odgovoriti na pitanje u čemu je konkretna sloboda Crkve i njeno poslanje (Usp. DH br. 9-15).

Prilozi što ih donosimo u ovom tematskom broju časopisa *Diacovensia*-e tiču se upravo netom naznačene teme: slobode vjere i s njom vezane slobode savjesti. Budući da tema dodiruje mnoga područja teologije, te vjere i religije općenito, sam je pristup ovoj temi u teološkom smislu integrativan. Tako se progovara o slobodi vjere s obzirom na Sveto Pismo (I. Čatić), te u pogledu Zakonika kanonskog prava i Zakonodavstava RH (Z. Ilić). Budući da sloboda vjere nužno pretpostavlja kategoriju slobode, tj. ona joj prethodi, u jednom se od priloga promišlja upravo o sustavu vrijednosti kod Crkvenih otaca, koje (vrijednosti) svoje osmišljenje zadobivaju upravo po slobodi (D. Tukara). Sloboda vjere ima kao svoju nužnu konkretizaciju *Communicatio in sacris* odn. liturgiju Crkve koja je ujedno i vanjski izričaj vjerske slobode tj. zahtijeva njeno slobodno prakticiranje (Z. Pažin). Isto tako, nezaobilazna je tema vjerske slobode svakako i ekumensko pitanje (N. Ikić) kao i odnos prema vjernicima drugih (nekršćanskih) religija (M. Zovkić). Budući da se sloboda vjere nužno dotiče odnosa laičke države naspram religije općenito, jedan od priloga razmatra – na primjeru kanadskog teoretičara i filozofa Charlesa Taylora – prevažan odnos laičke države naspram slobode vjerovanja danas (I. Raguz).

I više je nego jasno da smo apostrofiranjem pojedinih tema/priloga samo odškri-nuli vrata jednom vrlo kompleksnom području u kojem i Crkva i društvo imaju još mnogo toga za učiti. Nadamo se, stoga, da će i ovaj broj časopisa *Diacovensia*-e biti vrijedan doprinos kako s obzirom na proširenje spoznaja o temi *vjerska sloboda* tako i konkretno s obzirom na odgoj za istu na svim razinama društva i religije.